

Florian Illies
Dragostea
în vremea urii
Cronica unui sentiment
1929-1939

Traducere din limba germană de Octavian Nicolae

POLIROM
2023

Originally published as *Liebe in Zeiten des Hasses*

Copyright © 2021 S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main

© 2023 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: © Sueddeutsche Zeitung Photo / Alamy Stock Photo

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700505

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A,

sc. 1, et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

ILLIES, FLORIAN

Dragostea în vremea urii: Cronica unui sentiment: 1929-1939 / Florian Illies; trad. din lb. germană de Octavian Nicolae. – Iași: Polirom, 2023

ISBN: 978-973-46-9289-7

I. Nicolae, Octavian (trad.)

929

008

Printed in ROMANIA

Cuprins

Înainte	5
1933	155
După	237
<i>Bibliografie</i>	331
<i>Mulțumiri</i>	347
<i>Index</i>	349

*

În septembrie 1931, Ludwig Wittgenstein s-a retras într-o colibă îndepărtată, la Skjolden, în Norvegia, ca să-și dea seama dacă o iubește într-adevăr pe Marguerite Respinger. O invită la el – ea străbate jumătate de Europă ca să-l vadă și se cazează la un țăran din apropiere. Vrea să discute cu Wittgenstein, dar e de negăsit. Găsește doar o Biblie, pe care Wittgenstein a pus-o în camera ei. La pagina cu imnul închinat dragostei, la capitolul 13 din Întîia Epistolă către Corinteni, e o scrisoare de la el. „Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmăiește, nu se laudă, nu se trufește”. Dar pentru Marguerite e prea mult pentru o relație care nici măcar nu a început. Și cu un partener care se ascunde de ea. Lasă Biblia din mînă, face plimbări lungi și înoată în fiord. În lungile nopți albe stă trează și așteaptă ca Wittgenstein să vină din coliba lui. Dar el nu vine. Se consideră deja „un porc”, după cum notează în jurnal, fiindcă nu se poate gândi decît la ea goală. Marguerite se întoarce acasă fără să fi rezolvat nimic. Chiar și iubirea poate să se ofilească.

*

În acest timp, Ninon Dolbin continuă să lupte în Ticino pentru promisiunea din partea lui Hermann Hesse de a o lua de soție. Simte că are o șansă, fiindcă H.C. Bodmer, mecena lui Hesse din Zürich, i-a amenajat o splendidă casă nouă pe malul lacului Lugano, în inima vegetației luxuriante a sudului, pe un teren imens, însorit și cu o priveliște uluitoare spre Italia. Ea nu vrea să intre în noua casă doar ca „secretară” (ceea ce este de facto), ci ca soția lui. Vrea să-l vindece de *midlife crisis*, dar nu-și dă seama că el nu acceptă să fie ajutat, pentru că forța lui creatoare izvorăște din durere.

Ninon îi scrie într-una dintre „scrisorile interne” din Casa Camuzzi că acum îl roagă insistent să se căsătorească cu ea, precizînd că „pentru noi asta nu înseamnă nimic și între noi nu se va schimba nimic. Este vorba de poziția noastră în societate”. Hesse o citește, dar trebuie să îi precizeze mai întîi partenerei

sale ce înseamnă a fi împreună cu el, cu Hermann Hesse: „Eu am nevoie de un spațiu interior în care să fiu absolut singur, în care nu are voie să intre nimeni. Cererile tale amenință acest spațiu. În ultima vreme ai tulburat de mai multe ori ritmul în care trăiește sufletul meu”.

De ce Hesse se căsătorește pînă la urmă cu cea care-i tulbură ritmul și liniștea? Nu știm. Însă e o căsnicie plină de linii despărțitoare stabilite dinainte: Ninon și Hesse discută cu arhitectul, casa trebuie să aibă două locuințe separate: una pentru Hesse, una pentru Ninon. Există două intrări, cele două locuințe sînt legate numai printr-o ușă, la etaj, între camerele de baie. Hesse primește un fel de chilie de călugăr, cu dormitor, cu o cameră de lucru și cu duș cald. Perspectiva de a-și păstra independența l-a făcut probabil să cedeze, poate și faptul că toți îl presau să se căsătorească, nu doar Ninon, ci și Bodmer, cel care a dispus construirea casei și binevoitorul său mecena, Katia Mann și, nu în ultimul rînd, astrologul său. În iunie 1931 Ninon poate în sfîrșit să-i ceară divorțul soțului ei, Fred Dolbin, care i-l acordă ușurat (un an mai tîrziu se va căsători și el cu vechea sa amantă Ellen Herz).

După pronunțarea divorțului, Hermann Hesse anunță căsătoria pe 14 noiembrie 1931 în Castagnola. O nuntă la jumătatea lui noiembrie, la două grade, pe un vînt nesuferit din nord-vest și pe burniță. Meteorologic, cerul nu le prognozează o fericire nebună. Cu o zi înainte de cununie, Hesse îi scrie prietenului său Heinrich Wiegand: „Mîine după-amiază merg la Starea Civilă ca să mi se pună un belciug în nas. A fost dorința lui Ninon, încă de mult, și acum, după ce s-a implicat așa de tare în construcția casei etc. etc., pe scurt, acum se întîmplă”. După aceea, adaugă el, „Ninon va pleca în luna de miere”. Se întîmplă deci pentru că nu se poate lipsi de Ninon și pentru „etc.”. Cine s-ar fi așteptat de la Hesse, creatorul visătorului *Siddhartha*, de la acest *Lup de stepă* bronzat, la o explicație atît de deprimantă a unei căsătorii? În orice caz, în seara dinaintea nunții, Ninon are dreptul să ducă această scrisoare la poștă. Se spune că a plîns. Despre cununie nu știm nimic. Știm doar că imediat după aceea, pe 15 noiembrie, Hermann Hesse pleacă singur la băi, la Baden.

Și că Ninon Hesse, născută Ausländer, fostă Dolbin, pornește într-adevăr singură în „luna de miere”. Cu vagonul de dormit, la Roma, la zeii Antichității. Ce tragedie.

*

La Bauhaus, în Dessau, Gunta Stölzl nu se ocupă doar de conducerea atelierului de țesătorie, ci mai și împinge, în pauze, un cărucior de copil prin parcul din față. Soțul ei, Arieh Sharon, e tot pe șantierul noii școli a sindicatelor din Bernau și ea îi scrie în primăvara lui 1931 fratelui ei despre primele neplăceri: „Sharon e tot în Bernau, sîntem un cuplu de weekend, ceea ce pentru muncă poate că nu e rău, dar altfel e cam așa și-așa”. Climatul din atelier s-a înrăutățit, împotriva Guntei Stölzl se țese o intrigă cu scopul de a o face să renunțe la funcția pe care o deține. Noul director de la Bauhaus, Mies van der Rohe, este presat de administrația de dreapta a orașului Dessau. O studentă de la atelierul de țesătorie, în conflict cu Gunta Stölzl, s-a plîns de ea autorităților municipale, atacînd-o „în plan sexual”. Nu e clar dacă e vorba despre o aventură lesbiană sau de una extra-conjugală ori despre căsnicia ei cu un evreu palestinian. Oricum, Stölzl își dă înfuriată demisia și părăsește Bauhaus. Numai fetița ei o mai distrage de la stările de angoasă și de furie. Soțul ei pleacă în Palestina, pașaportul lui a expirat, nu mai are viză și trebuie să și-o reînnoiască. Gunta Stölzl, bavareza catolică, nu mai are cetățenie germană în urma căsătoriei cu Sharon. Ea presimte că aceasta ar putea constitui o problemă, consiliul municipal din Dessau este tot mai controlat de NSDAP, căruia Bauhaus îi stă ca un ghimpe în coastă. În vara lui 1931, Stölzl încearcă în Dessau să-și recapete cetățenia, dar nu reușește. În noiembrie 1931, Gunta Stölzl emigrează cu fiica ei de doi ani în Elveția. Soțul ei, Arieh, îi scrie într-o scrisoare lungă că în călătoria sa spre Palestina a cunoscut pe cineva și că nu știe cînd se va întoarce.

Ieșită din mîna lui Man Ray, Lee Miller întruchipează de acum la Paris tipul „garçonne”. Își acoperă părul blond, tuns scurt, cu o beretă, corpul musculos cu haine simple, strîmte, este femeia modernă, cu atît mai mult cu cît e cu două capete mai înaltă decît celebrul ei amant. La început e într-adevăr o școlăriță dornică să învețe, dar foarte repede începe să fotografieze și ea și să se emancipeze. Din muză și model devine o artistă care cunoaște trucurile maestrului, știe cum să introducă în fotografii acea aură unică și cum să folosească lumina ca pe o pensulă. În cazul unor fotografii din jurul anului 1930 nu se mai poate spune cine a apăsât pe declanșatorul aparatului de fotografiat, maestrul sau eleva lui – și dacă aceasta n-a devenit la rîndu-i de mult o maestră. Dar Man Ray nu vrea să o fotografieze decît pe ea, gîtul ei care nu se mai termină, ochii ei, acea eleganță nonșalantă a pleoapelor ei, sîinii ei mici, dar ca sculptați în marmură, și apoi, iar și iar, buzele ei. Aceste buze îl fac să-și piardă mintea. Chiar și cînd nu sînt rujate. Dar, dacă ea să dă cu puțin ruj, s-a zis nu numai cu el, ci cu toți cei care-i ies în cale. Man Ray face din Lee Miller o icoană, așa cum făcuse înainte și cu Kiki din Montparnasse. De data asta găsește și titlul potrivit pentru ea: *La femme surréaliste*, cum își intitulează o fotografie din 1930, deci „Femeia suprarealistă”.

După munca de peste zi, Man Ray și Lee Miller colindă seară de seară pe străzi, întră pentru o băutură la Jockey-Bar, schițează un salut amabil în direcția lui James Joyce și a lui Hemingway, ajung la clubul de jazz al lui Jean Cocteau, în apropiere de Rue du Faubourg Saint-Honoré, sau la legendarul Bricktop's, clubul de noapte american, unde, între două-trei pahare de Rémy Martin, dansează pe muzica lui Cole Porter. Cînd Man Ray o ține în brațe pe Lee Miller și dansează cu ea, ușor amețit, uneori nu-i vine să creadă ce noroc a avut. Cu ajutorul ei a uitat-o definitiv pe Kiki, prima lui muză.

Dar Miller se emancipează încet-încet de el. Asta începe cînd tatăl ei, Theodore, o vizitează la Paris și Man Ray trebuie să

vadă, scuturînd din cap, cum tatăl își fotografiază zile întregi fiica goală, în cele mai îndrăznețe poziții. După plecarea tatălui ei înapoi în America, Miller îl fotografiază pe Charlie Chaplin în studioul ei din Paris. Și începe o aventură cu el. Rareori a văzut o femeie atît de veselă ca ea, avea să spună Chaplin mai tîrziu, și această afirmație într-adevăr poate fi considerată un compliment. Chaplin o ia cu el în decembrie 1931 la St. Moritz, unde ea o fotografiază pe celebra Nimet Eloui Bey. Această doamnă se bucura de o faimă incontestabilă, deoarece în 1926 Rainer Maria Rilke a cules pentru ea în Duino acel tandafir de la a cărui înțepătură a făcut septicemia care l-a ucis. La St. Moritz ea se lasă fotografiată de Lee Miller fără să bănuiască nici o clipă că aceasta va deveni cea mai mare rivală a ei. Căci soțul ei, celebrul afacerist egiptean Aziz Eloui Bey, s-a îndrăgostit pînă peste cap de Lee Miller. Și Lee Miller, cu complexul ei patern, își deschide ușor inima pentru bărbații mai în vîrstă, manierați și cu costum cu vestă.

*

În anul 1931 n-a fost interzis numai filmul antirăzboi *Pe frontul de vest nimic nou* al lui Erich Maria Remarque, ci și piesa antiubire *Die Ehe (Căsnicia)* a lui Alfred Döblin. Cu asta se potrivește și faptul că soția lui Döblin i-a intezis amantei lui, Yolla, să mai calce vreodată în locuința berlineză a familiei Döblin de pe Kaiserdamm. Alfred Döblin are o cădere nervoasă și pleacă la băi.

*

În decembrie 1931, Richard Osborn vine la un prînz la Anaïs Nin, în Louveciennes, aproape de intrarea în Paris, cu un prieten și îl prezintă: Henry Miller. Osborn i-a trimis cîteva capitole din manuscrisul romanului acestuia *Tropicul Cancerului*, așa că Anaïs știe pe cine i-a adus avocatul ei. După plecarea lor, ea scrie în jurnal o primă declarație confidențială: „E un bărbat care se îmbată cu viața. E exact ca mine”. Este volumul 42 al jurnalului ei, care începînd din această zi îi va fi dedicat în

întregime lui Henry Miller, în vîrstă de 41 de ani. Pe 29 decembrie 1931 el revine la Louveciennes la cină, dar de data asta este însoțit de soția sa, June. Anaïs Nin o vede de sus, de la fereastră, și cînd tînăra americană pășește în grădinița din fața casei, i se taie răsufllarea. S-a îndrăgostit fulgerător, dar bineînțeles că nu poate să o arate. Se va ocupa de asta Rubi, cîinele ei chow-chow, care tot timpul cinei se va freca înnebunit de picioarele lui June.

Pe 6 ianuarie 1932, Anaïs Nin o întîlnește pentru prima oară pe June Miller singură. E ca și pierdută, fiindcă știe de la Henry despre aventurile ei lesbiene. O întîlnește din nou pe 11, pe 12, pe 14 și pe 18 ianuarie, fac cumpărături în magazinele pariziene de îmbrăcăminte, merg la cafenea, se sărută ușor cînd nu le vede nimeni. Anaïs o roagă pe June să-i spună cum se culcă femeile una cu alta. Deoarece June e aproape la fel de lefteră ca Henry, e bucuroasă că adoratoarea ei Anaïs începe să-i cumpere lenjerie intimă. Pe 19 ianuarie, June părăsește Parisul pe nepusă masă, cu geamantanele pline de desuuri noi. Hugo Guiler, soțul lui Anaïs, care credea deja că își pierduse soția din cauza altei femei, e ușurat deocamdată, dar pe 20 ianuarie lumea se prăbușește definitiv pentru el, cînd Anaïs îl invită pe Henry să rămîină peste noapte la ei. Seara, Hugo scrie în jurnalul pe care îl ține numai pentru că Anaïs îl obligă s-o facă: „Viața asta mi se pare un infern”. Pentru soția lui, dimpotrivă, cerul s-a deschis. După plecarea lui June, în primăvară se va concentra numai asupra lui Henry – și el asupra ei.

*

La Dresda, Victor Klemperer, evreu convertit, și soția lui sînt îndepărtați din ce în ce mai mult din viața universitară și din societate. Pe 5 aprilie 1932 el notează: „Nu mi-a rămas decît frica pentru Eva și pentru mine. Nu mai simt nimic”. Trăiește, scrie el, „împreună cu ea într-o închisoare”. Mai au doar o speranță: o casă. În plimbările lor găsesc un teren pe o pantă, deasupra orașului. Am Kirschberg 19. Cînd trec pe acolo, cireșii sînt în floare. S-ar putea ca în acest loc lucrurile să se îndrepte.